

Spreektekst van prof. dr. R.H.J.M. Gradus tijdens bijeenkomst met VC Koninkrijksrelaties Eerste Kamer op 18 mei 2021, en VC Koninkrijksrelaties Tweede Kamer op 19 mei 2021.

Dames en heren dank voor deze gelegenheid.

Toen wij deze reis planden waren de reisbeperkingen zodanig dat voor een virtuele reis is gekozen.

Ik stel u dan ook graag aan de leden van de Colleges financieel toezicht voor;

In Philipsburg ziet u de heer Voges, lid namens Sint Maarten van het Cft.

In Oranjestad ziet u de heer Thodé, lid namens de openbare lichamen van het Cft BES.

In Rotterdam ziet u mevrouw Van der Wal, lid namens Aruba van CAft.

In Diepenheim/Utrecht ziet u de heer Kamp, lid namens Nederland van drie Colleges.

Ik ben op dit moment als voorzitter van drie Colleges bij het secretariaat in Willemstad en naast mij ziet u de heer Damoen, lid namens Curaçao van Cft, de heer Thuis, de secretaris en de heer De Kok, plv. secretaris.

Ten behoeve van dit overleg is een presentatie voorbereid, en afgesproken met de griffie is dat deze na afloop van deze bijeenkomst naar u gestuurd wordt.

Ik concentreer mij op enkele punten die vooral de lange termijn ontwikkelingen aangaande het financieel toezicht duiden.

(I. Achtergrond toezicht)

Curaçao, Sint Maarten en drie openbare lichamen bestaan sinds 10-10-10.

Nederland heeft toen voor een bedrag van 3,7 miljard gulden de schuld gesaneerd.

Sindsdien kennen we Rijkswet financieel toezicht (Rft) met Cft als adviseur van de toezichthouder, de RMR (en de wet FinBES voor de OLB).

Aruba is sinds 1986 een autonoom land binnen het Koninkrijk.

Omdat de schuld van Aruba in 2015 opliep tot 4 miljard gulden in 2015, heeft dit geleid tot onafhankelijk financieel toezicht met CAft als adviseur van de toezichthouder (de RMR).

(Cijfers tot aan de start van de coronacrisis)

Ik kom nu bij de ontwikkeling bij het algemene beeld van de landen tot de coronacrisis en doe dit op basis van twee cijfers; de reële economische groei en de nominale schuld van de overheid.

Eerst de economische groei: de economie van Curaçao kromp in de periode 2010-2019 gemiddeld met 1% per jaar, terwijl de economieën van Sint Maarten (tot de orkaan Irma) en Aruba gemiddeld met 0,5% - 1% per jaar groeiden.

Ik zeg er wel bij dat de laatste twee economieën een sterk volatiel karakter kennen vanwege de sterke afhankelijkheid van toerisme.

Van drie landen kende Aruba de sterkste oploop van de schuld.

De Arubaanse schuld is, grosso modo, verdubbeld in de periode 2010-2019.

Voorals tussen 2010-2014 liep de schuld snel op, omdat gekozen werd voor vraagfinanciering d.w.z. het met uitgaven en investeringen stimuleren van de economie, hetgeen in kleine open economie als Aruba tot een enorme weglek leidt.

Na 2015 vond een trendbreuk in schuld plaats en Aruba had in 2019 voor het eerst sinds 2007 weer een overschot op de begroting.¹

Een overschot op de begroting is overigens de enige manier om de schuld te laten dalen.

De schuld van Curaçao liep op van iets meer dan 2 miljard gulden in 2010 naar 3,1 miljard gulden in 2019 en die van Sint Maarten van 650 miljoen gulden naar bijna 1 miljard.

Deze schulden liepen vooral op omdat landen er niet in slaagden een evenwicht te hebben op de lopende dienst van de begroting.

Bij Curaçao is ook relevant dat in 2014-2016 via de kapitaaldienst 600 miljoen werd geleend, grotendeels via een goedkope lening vanuit Nederland, voor het nieuwe ziekenhuis.

In de coronacrisis is dit volledig uitgeruste ziekenhuis erg van belang is geweest.

(II. Gevolgen coronacrisis en hoofdpunten per land)

Ik kom nu bij de coronacrisis.

¹ Zie ook lezing van prof. dr. R.H.J.M. Gradus voor Aruba Trade and Industry Association, 25 maart 2021, https://www.cft.cw/jdownloads/All%20downloads/Rapportages/Aruba/20210325_lezing_prof._dr._raymond_gradus_aruba_and_sustainable_public_finance_-_spreektekst.pdf

De economie van Curaçao kromp in 2020 met 20% en die van Aruba en Sint Maarten met maar liefst 25%.

Om het gat in de begroting te overbruggen, hebben de landen liquiditeitssteun van Nederland gekregen in de vorm van een lening tegen 0% rente.

Het Cft heeft de RMR geadviseerd over de hoogte van de liquiditeitssteun.

De verstrekte steun tot nu toe voor Aruba is 722 miljoen, Curaçao 668 miljoen en Sint Maarten 172 miljoen, gulden.

In de steun is ook rekening gehouden dat de landen loonsteun konden geven aan bedrijven.

Tot het einde van de coronacrisis zal liquiditeitssteun noodzakelijk zijn.

Nu de vaccinatie -zeker ook hier- op stoom komt, is goed om iets te zeggen over de periode na de coronacrisis, waar ik mij baseer op ramingen van het IMF.

Het IMF verwacht dat de economieën van Aruba, Sint Maarten en Curaçao zich de komende jaren zullen herstellen.

Voor volgend jaar wordt in Aruba en Sint Maarten een groei verwacht in de dubbele cijfers (Sint Maarten 14% en Aruba 12%) en voor Curaçao een groei van 6,5%.

De schuldquote zal voor Aruba dit jaar pieken op 130% van het BBP, om vervolgens te dalen en in 2025 weer iets lager te zijn dan 100% BBP.

Dit is uiteraard nog steeds veel te hoog.

Het is van groot belang dat een verdere inspanning door Aruba wordt geleverd om de schuldhoudbaarheid te verbeteren.

Zoals aangegeven voor Aruba is het van belang dat zo snel als mogelijk een overschot op de begroting wordt gerealiseerd.

Dat zal overigens een forse inspanning vragen, omdat het tekort dit jaar nog enkele tientallen procenten BBP bedraagt.

Omdat de belastingen al redelijk hoog zijn, is van belang dat Aruba kritisch kijkt naar haar uitgaven.

De loonkosten van de publieke sector zijn aanzienlijk hoger dan die van andere Caribische staten, zo geeft een internationale vergelijking van het IMF aan.

Maar ook de zorgkosten moeten naar beneden.

Zo zijn de kosten voor medicijnen op Aruba, evenals Curaçao en Sint Maarten, veel te hoog.

Relevant is ook dat Aruba, net als Curaçao en Sint Maarten, de komende jaren sterk zal vergrijzen

Volgens de Arubaanse SVB zal de zorgquote (dat zijn de zorguitgaven in % BBP) oplopen naar 18% BBP de komende tien jaar.

Belangrijk voor de schuldhoudbaarheid is ook dat de economische groei omhoog gaat.

Indicatief heeft het IMF aangegeven dat de structurele economische groei van Aruba met bijna 0,5% per jaar stijgt, indien een samenhangend pakket aan hervormingen plaatsvindt.

Het IMF dringt daarbij vooral aan op hervormingen op de arbeidsmarkt en kapitaalmarkt en een hervorming van het belastingstelsel.

De arbeidsmarkt zou volgens het IMF veel inclusiever moeten worden en inkomensondersteuning zou plaats moeten maken voor activerend arbeidsmarktbeleid.

Nu is de schuldquote van Sint Maarten met 80% BBP, en Curaçao met 100%, ultimo dit jaar gunstiger die dan van Aruba.

Dat neemt niet weg dat de opgaven vergelijkbaar zijn ook omdat het groeirecord van in het bijzonder Curaçao minder gunstig is.

De werkloosheid in Curaçao, en in het bijzonder de jeugdwerkloosheid, was voor de coronacrisis al veel te hoog (in Aruba is deze met 5% in 2019 redelijk beperkt).

Ook omdat het sociale vangnet onvoldoende is ontwikkeld, leven veel mensen op Curaçao in armoede.

Daarbij is sprake van veel informele arbeid, die buiten het bereik van de steunmaatregelen valt, met een aanzienlijk inkomensverlies vooral in het afgelopen jaar.

Voor alle landen liggen er na de coronacrisis grote opgaven voor financieel- en sociaal-economisch beleid, zijn de kosten van de publieke sector en de gezondheidszorg te hoog, en zijn hervormingen zeer noodzakelijk.

(IV Instrumentarium en financieel beheer)

Voorzitter, ik weersta de verleiding om heel specifiek in te gaan op de thans lopende discussie tussen Nederland en de landen over de positionering van het COHO (Caribisch orgaan voor hervorming en ontwikkeling).

Het is eerst aan de landen samen met Nederland om te bezien, hoe zij willen omgaan met een kritisch advies van de Raad van State.

Wel hoop ik oprecht dat er snel een aanvang wordt genomen met de hervormingen ook omdat dit de enige manier is om de publieke arrangementen in de zorg en sociale zekerheid, die zoals gezegd van een goed niveau zijn, ook voor de volgende generaties te kunnen behouden.

Graag wil ik nog iets zeggen over financieel beheer.

Het financieel beheer in de drie landen is niet op orde, terwijl een goed financieel beheer een noodzakelijke voorwaarde is voor een ordentelijk begrotingsproces en het beheersen van de uitgaven.

Het toezicht op de voortgang van financieel beheer vormt naar ons oordeel een essentieel onderdeel van het financieel toezicht

In haar advies bij de COHO dringt de Raad van State daarom aan op een eenduidige uitleg van de normen van de Rft en het eenduidig beleggen van dit toezicht.

Ook als het COHO de landen de komende tijd gaat ondersteunen met dit financieel beheer zou dit ertoe moeten leiden dat stappen gezet kunnen worden tot een beter financieel beheer en het beheersen van de uitgaven.

(V. Algemeen beeld openbare lichamen)

Tot slot nog enkele woorden over de OLB Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

De institutionele structuur van deze eilanden is onmiskenbaar anders en ik concentreer mij op financieel beheer

Saba kent sinds 2014 een goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening en heeft een hoog niveau van voorzieningen

Wel vraagt de structurele houdbaarheid van de begroting aandacht, ook omdat veel projecten incidenteel gefinancierd worden vanuit de Nederlandse begroting

Sint Eustatius kent een bijzonder regime sinds de tijdelijke wet taakverwaarlozing en op basis van de herstelwet heeft het Cft haar taken gedeeltelijk hervat

Bonaire kent een begrotingscyclus en financieel beheer die onvoldoende op orde zijn en zal de komende jaren de nodige zeilen moeten bijzetten om dit op hoger plan te brengen.

(Conclusie - Financieel toezicht is geen wondermiddel)

Resumerend: het financieel toezicht is geen wondermiddel gebleken en alle (ei)landen zien zich geconfronteerd met weerbarstige ontwikkelingen.

Toch zijn wij ervan overtuigd dat het financiële toezicht een belangrijke bijdrage kan leveren aan een ontwikkeling ten goede voor de komende jaren.

Permitteert u mij nog een opmerking over het op orde brengen van de overheidsfinanciën en het belang van financieel toezicht:

De Arubaanse spread (d.i. het verschil tussen de leen- en de spaarrente) is sinds de instelling van het CAft gegaan van de hoogste spread van de Caribische regio naar de laagste spread van de Caribische regio gegaan, zo geeft een analyse van het Economisch Bureau Amsterdam aan.

Dit is van belang, niet alleen voor de overheid, maar ook voor huishoudens, bedrijven en investeerders en daarmee bevorderlijk voor economische groei.

Met het IMF hoop ik dat de landen en de eilanden zich de komende jaren voorspoedig zullen herstellen van de coronacrisis en ook in de wetenschap dat ze een goed toeristisch product bieden.

Juist door de coronacrisis komt het beheersen van de schuldquote in een ander perspectief te staan.

Voor alle landen zal de schuldquote ver uitstijgen boven een kritische grenswaarde² die het IMF hanteert voor de Caribische regio.

Vooraf een combinatie van hervormingen, strikt begrotingsbeleid en het verlagen van de kosten van de publieke sector en de zorg kan ervoor zorgen dat de schuldquotes in versneld tempo naar proporties worden teruggebracht die voor de Caribische regio als houdbaar gelden.

Wij hopen oprecht dat de landen hierin zullen slagen en zullen daar vanuit onze verantwoordelijkheid een steentje aan bijdragen.

Ik dank u voor uw aandacht.

² Zie ook lezing van prof. dr. R.H.J.M. Gradus, 21 oktober 2019

https://www.cft.cw/jdownloads/All%20downloads/Rapportages/Curaao/20191021_lezing_prof_dr_raymond_gradus_financieel_toezicht_en_economische_groei.pdf